

Kultur
MINISTERIET

En national vision for folkeoplysningen i Danmark

Af kulturminister Marianne Jelved

EN NATIONAL VISION FOR
FOLKEOPLYSNINGEN I DANMARK

Udgivet november 2014

Kulturministeriet
Nybrogade 2
1203 København K
www.kum.dk

En national vision for folkeoplysningen i Danmark

Folkeoplysningsbegrebet og folkeoplysningsaktiviteter har lange rødder tilbage i den danske og europæiske historie. Disse forbindelser, som især relaterer sig til 1800-tallets sociale mobilisering i Danmark, vidner om historisk kontinuitet i kraft af nogle særlige idéers sejhed og vedvarende betydning. Sideløbende med det borgerlige-liberale demokrati udviklede Danmark et civilsamfundsbaseret forenings- og organisationsdemokrati. Grundloven stadfæstede forsamlingsfriheden og borgernes ret til dannelse af foreninger, og staten anerkendte disse som repræsentanter for forskellige særinteresser. I den forstand fik Danmark et dobbeltdemokrati.

Dermed er folkeoplysningen også et vidnesbyrd om tilstedeværelsen af nogle særlige værdier – og værdier muliggør identitet. Netop derfor er folkeoplysningen både som idé og som en praksis et vigtigt bidrag til at skabe sammenhæng i en hastigt forandret verden.

Verden står ikke stille, og det gør folkeoplysningen heller ikke. Såvel folkeoplysning som en række folkeoplysningsaktiviteter har med tiden udviklet sig i samspil med de samfundsmæssige forandringer. Denne evne til at holde fast i sine rødder og sin identitet, og alligevel være tilpansningsdygtig, har kendetegnet folkeoplysningen i de sidste hundrede og halvtreds år. Dette skulle gerne fortsætte, men det kræver imidlertid, at vi gør mere end blot at tilpasse os. Meget tyder nemlig på, at de igangværende samfundsmæssige forandringer udfordrer folkeoplysningen mere radikalt end tidligere og angriber folkeoplysningens kerneværdier: dannelse, demokratisk læring og beskyttelse

af civile og politiske frihedsrettigheder, herunder mindretalsbeskyttelse.

Den udbredte konsensus om, at Danmark presses af globaliseringen, skaber en situation, hvor nogle politiske beslutninger fremstår som nødvendige og uden alternativer. Overordnede diskussioner om samfundsmæssige værdier i bredere forstand som eksempelvis at debattere dannelse og de forpligtende fællesskaber med henblik på styrkelse af demokratiet er næsten forsvundet fra den politiske dagsorden. Samfundsværdier er blevet til værdi målt i økonomiske termer.

Folkeoplysningens kerneværdier har betydning for bl.a. den demokratiske dannelse og demokratiets fortsatte udvikling, hvilket fører det hen til nødvendigheden af at udvikle en ny fremadrettet vision for folkeoplysningen i Danmark – en vision som er forpligtet på fremtiden – men også en vision, der er inspireret af fortiden og forankret i de historisk udviklede erfaringer.

Denne vision præsenterer centrale fokuspunkter, som er grundlæggende og skal og kan være drivende for fremtidens folkeoplysningsprojekt.

Folkeoplysningen har en forpligtelse til at udbrede behovet for stillingtagen til budskabet og samtidig selv gå i spidsen. Folkeoplysningens aktører forventes at bringe diskussionen videre og via det daglige folkeoplysningsarbejde bidrage til, at ideerne og visionen kommer ud i foreningerne og kommunerne.

Kerneverdierne – folkeoplysningens svar på de nye samfundsudfordringer

I det følgende præsenteres en vision for folkeoplysningen. Visionen udtrykkes i form af nogle kernepunkter. En realisering af visionen er ensbetydende med, at disse kerneværdier får udbredelse og i et længere perspektiv en gennemgribende betydning, således at disse fokuspunkter bidrager til at sætte en ny dagsorden for samfundsdebatten i Danmark. Med andre ord tilstræber folkeoplysningen at leve op til sin egen historiske selvforståelse: erkende, at enhver samfundsdebat handler om diskussionen om fx meningen med samfundet og Danmarks plads i Europa, og at enhver borger kan ytre sig i denne kamp. Denne folkeoplysningsvision må derfor ses som et bidrag til den kamp om retning, der foregår i Danmark (og andre steder) i disse år.

- >> Folkeoplysning handler om, at alle aktive demokratiske borgere og medborgere har mulighed for at deltage i forpligtende fællesskaber.
- >> Folkeoplysningens overordnede formål er at arbejde for retten til, at mennesker både individuelt og i fællesskab selv kan definere, hvilken samfundsmæssig retning de tilstræber, hvad de ønsker at kæmpe for, samt hvilke værdier der muliggør, at de kan realisere deres forståelse af det gode liv. Folkeoplysningsprojektet forstår ordet 'værdi' som en kamplads, hvor der i disse år foregår en heftig strid om at definere, hvad værdi betyder, herunder hvilke værdier borgerne tilstræber.
- >> Folkeoplysningen vil og kan bidrage til den igangværende værdikamp ved at arbejde for en bredere

forståelse af værdibegrebet, således at værdi ikke kun forstås i økonomiske og rationelle termer. Det rationelle og økonomisk dominerede sprog kan sige noget om fx det økonomiske grundlag for samfundet, men det kan ikke udtrykke vores fornemmelser og forståelse som mennesker, fx hvorfor vi vælger at gå fra A til B. Der er også brug for den æstetiske dimension – den sensitive fornemmelse. Den skal folkeoplysningen være med til at formidle – ikke kun i egne rækker, men også bredere i samfundsdebatten. Det rationelle og det æstetiske sprog skal supplere hinanden.

- >> Folkeoplysningen skal og kan skabe rammer for, at mennesker kan mødes og dyrke fælles interesser, udfordre sig selv og hinanden, lære nyt, udfolde sig som hele mennesker – både fysisk, psykisk og kulturelt samt indgå i ligeværdig samtale – i dialog og dermed en fælles lære- og dannelsesproces. Det kan være en borger, der har lyst til at lave en skaterbane til byens unge eller til at igangsætte en madfestival med lokalt producerede varer. Engagement og samtale er forudsætningen for udviklingen af forpligtende fællesskaber, og dermed for foreningsaktiviteter, der kan bidrage til menneskers realisering af "det gode liv".
- >> Et centralt aspekt i folkeoplysningstraditionen og i folkeoplysningsprojektet er beskyttelsen af mindretallet og bidraget til, at mindretal kan forene sig om fælles værdier og aktiviteter. Folkeoplysningen i Danmark er historisk den bevægelse, der har sat mindretalstilhørigheder på dagsordenen som et centralt princip. Det er fortsat afgørende at sikre, at mindretallet har ret til og mulighed for at samles i forpligtende fællesskaber, fx om en friskole, i foreninger for børn og unge eller i forældrebestyrelser.

- »» I lyset af de forandringer, det danske demokrati gennemløber i disse år, er det folkeoplysningens opgave at bidrage til, at alle borgere får mulighed for at styrke kvaliteten af vores demokrati. Derfor er det en vigtig del af folkeoplysningsprojektet, at folk får mulighed for at blive aktive, handlende medborgere, der tager del i og styrker det repræsentative demokrati og det nære demokrati i civilsamfundet eller lokalt.
- »» Folkeoplysningen skal og kan gøre det muligt, at den aktive borger via foreningsarbejde og foreningsdeltagelse øger sin indsigt og erkendelse og tilstræber at basere sine holdninger på viden og ikke fordomme. Derved giver folkeoplysningen grundlag for selvstændige og myndige borgere med vilje og mulighed for at gøre en forskel.
- »» Folkeoplysningen kan være et vigtigt element i kampen for at forhindre Danmarks geografiske skævvridning. Lokale folkeoplysningsaktører kan være afgørende for at mobilisere lokalsamfundet og skabe aktiviteter, der fastholder og udvikler lokalområder og landdistrikter, fx i form af kultur-, natur- og fritidsaktiviteter. Aktiviteterne skal fortsat tage afsæt i aktørernes eget idégrundlag og egen tilrettelæggelse.
- »» Folkeoplysningsprojektet må være sig bevidst om, hvilken betydning folkeoplysningen har haft og stadig har for udviklingen af dansk identitet. Omdrejningspunktet for den danske identitet set i et folkeoplysningsperspektiv er særlige danske demokratitraditioner, som vi kan være stolte af. Samtidig skal vi erkende, at dansk identitet som et livsfundament vokser ud af Danmarks forankring i Europa og den europæiske kulturarv. Derfor er det vigtigt, at folkeoplysningsprojektet er udadskuen og ikke ekskluderende. Vi er også europæiske borgere i både juridisk og kulturel forstand.
- »» Folkeoplysningen understøtter, at vi som danske demokratiske statsborgere og med vores danske identitet kender vores styrke og begrænsning. Et lokalt dansk folkeoplysningsprojekt kan ikke løse globale problemer, og derfor må folkeoplysningen bidrage til, at vi også tænker os som verdensborgere, der søger globale løsninger.
- »» De mange teknologiske forandringer udfordrer folkeoplysningen på en række niveauer, som folkeoplysningen må tage op. Eksempelvis udfordrer de sociale medier store dele af folkeoplysningens traditionelle organisations- og fællesskabsstrukturer, bl.a. det fysiske møde, som fortsat er en central værdi for folkeoplysningen. Et andet eksempel angår Danmarks stigende digitalisering, som kan være udfordrende for mange mindre foreninger; men samtidig kan teknologien på længere sigt gøre det lettere at drive en forening og dermed være foreningsaktiv. Opgaven bliver at klæde foreningerne på, så de kan bruge teknologien mest hensigtsmæssigt.
- »» Folkeoplysningen skal være selvkritisk. Folkeoplysningen skal selv vurdere, om organisationsformer, aktiviteter og ressourcer anvendes bedst muligt og mest bæredygtigt i folkeoplysningens ånd.